Manchester Okulu ve Serbest Ticaretin Önemi

Özlem Kırlı*

Öz

Ekonomik ve politik açıdan tartışılan liberal ekollerden birisi olan Manchester okulunun düşünceleri İngiltere'nin politik ve ekonomik yaşamından etkilenmiş ve karar alıcıları da etkilemiştir. Manchester okulu klasik liberallerin öngördüğü serbest piyasa alanından daha fazlasını arzu ettiği için liberteryen düşüncenin entelektüel kaynaklarından birisidir. Daha fazla piyasa ve daha sınırlı devlet vurgusu yapan, elitizm karşıtı bir tutum sergileyen, her türlü ekonomik ve siyasal ayrımcılığa karşı duran Manchester okulu, dönemin birçok tartışma konularında siyasal ve ekonomik özgürlük mücadelesi yürütmüştür.

Çalışmanın amacı, Manchester okulunun ekonomik felsefesinin temel ilkelerini ve klasik iktisattan farklılaştığı noktaları değerlendirmektir. Manchester Okulu'nun, klasik iktisat veya diğer entelektüel gruplaşmaların bulunmadığı bir okul olduğunu bilmek başlangıç için yardımcı bir çıkarım olacaktır. Manchester okulunun ekonomiye ve siyasete ilişkin her konuyu tutarlı bir şekilde ele aldıklarını söylemek mümkün değildir. Meta bir teori veya doktrinden ziyade, dönemin tartışılan belli başlı konuları hakkında fikir beyan eden bir topluluk olduklarını söylemek daha gerçekçi bir yaklaşım olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Manchester Okulu, Tahıl Yasası, Tüccarların Dilekçesi, Serbest Ticaret.

The Manchester School and the Importance of Free Trade

Abstract

As one of the economically and politically debated liberal schools, the ideas of the Manchester school were influenced by the political and economic life of the UK and accordingly influenced decision-makers. The Manchester school is one of the intellectual sources of libertarian thought as it aspired for more than the free market space envisioned by classical liberals. Emphasizing more markets and a more limited state, taking an anti-elitist stance, and opposing all kinds of economic and political discrimination, the Manchester school had fought for political and economic freedom in many controversial issues of the period.

The aim of this study is to evaluate the basic principles of the economic philosophy of the Manchester school and the points where it differs from classical economics. It is helpful to start by recognizing that the Manchester School was a school without classical economics or other intellectual groupings. It is not possible to say that the Manchester School dealt with every issue related to economics and politics in a coherent way. Rather than a meta-theory or doctrine, it would be more realistic to say that they had constituted a community that expressed opinions on the major issues debated at the time.

Keywords: Manchester School, Corn Law, Merchants' Petition, Free Trade.

*Doç. Dr. | Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi, İİBF, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü
ozlemkirli@mu.edu.tr | ORCID: 0000-0002-2824-1725
DOI: 10.36484/liberal.1265727
Liberal Düşünce Dergisi, Yıl: 28, Sayı:110, Bahar 2023, ss 21-40.
Gönderim Tarihi: 15 Mart 2023 | Kabul Tarihi: 18 Mayıs 2023

Giriş

Özgürlük, bireycilik, mülkiyet, haklar, hukuk devleti gibi konuların değerlendirilişi ve özellikle devletin alanının/ sınırlarının ne olması gerektiğine ilişkin tartışmalar zaman içerisinde klasik liberalizmden farklılaşan, sosyal liberal veya liberteryenizm gibi ekoller meydana getirmiştir. Liberalizm farklı şekillerde ifade edilse de, tarihsel süreçte liberalizmin temellerinin, tartışma alanlarının belirlendiği önemli isimlerin şekillendiği dönem 17. ve 18.yüzyıllardır. İngiltere başta olmak üzere Kıta Avrupa'sındaki tartışmalar, yaşanan tarihsel, toplumsal ve siyasal dönüşümler liberal ilkelerin belirlenmesinde etkili olmuştur. Liberal düşüncenin şekillenmesinde ilk olarak Magna Carta ve daha sonra Orta Çağ döneminde anayasacılık, siyasal iktidarın sınırlandırılması, hukuk devleti ilkelerinin benimsenmesine yönelik çabaların önemi bir yeri vardır. Geç Orta Çağ Salamanca Okulu ve Rönesans düşünürleri hümanizmin; İber Yarımadası, İskandinavya, Polonya, Litvanya'ya gibi ülkelerden Orta Çağ'dan itibaren anayasal hükümet ve monarşi gücünün sınırlandırılmasına yönelik çabalar liberal düşüncenin ilk temel ilkelerinin olgunlaşmasında kritik aşamalardır. Klasik liberalizmin entelektüel, ekonomik ve politik bir teori olarak şekillenmesinde İngiltere (Anglo Sakson) geleneğinin önemli katkısı vardır. Liberal gelenek içerisinde çok da çalışılmayan ancak hem liberalizm hem de İngiliz tarihinde önemli bir grup olan Eşitlikçiler (Levellers) özgürlük mücadelelerinde toplumun önemli bir kesimi tarafından desteklenmiştir. 1650'lerde eşitlikçiler İngiltere'nin düşünsel ve toplumsal yapısını etkilemiştir. John Lilburne (1614- 57), bireylerin doğuştan vazgeçilmez hakları olduğunu ve bu hakların siyasal otoriteler tarafından bahşedilmediğini güçlü bir şekilde dile getirmiştir. Richard Overton (1610-63) Lordlar Kamarası'nın yargısal otoritesini tanımayı reddetmiştir. Overton, mülkiyet hakkının kutsallığı ve bireyselliğine vurgu yapmış, yazılı anayasal bir yönetimin önemine değinmiştir. Siyasal yönetimlerin temelinde halkın rızasını gösteren toplum sözleşmesinin olmasını talep etmiştir (Butler, 2018, ss. 12, 36-7, 41-2).

Siyasal alanda özgürlük, hukuk devleti, hak özellikle mülkiyet hakkı çerçevesinde başlayan entelektüel arayışlar, iktisadi arayışlarla da desteklenmiştir. Serbest ticaret ve özgürlük ilişkisini ilk kez Adam Smith (1723-90) *Ulusların Zenginliği* adlı eserinde anlatmıştır. Manchester okulu İngiltere'de devletin iktisadi süreçlerdeki sınırlı olması gerektiğini Smith'in düşüncelerini aşan görüşlerle savunmuştur. Okulun görüşleri ucuz gıda, demokratikleşme, oy hakkının genişlemesi, anti-emperyalizm ve serbest ticaret aracılığıyla gerçekleşebilecek kalıcı barış çerçevesinde özetlenebilir. Manchester

okuluna bağlı ekonomistlere göre, müdahalesiyle ekonomik güçlerin işleyişini bozan devlet, zor kullanarak gerçekte özgür bireylerin tercihlerini, kararlarını ve eylemlerini engellemektedir. Belli bir kesimin ekonomik ve siyasi ayrıcalıklarını korumak için öngörülen kamu borçlanma araçları ve para üzerindeki tüm ayrıcalıkları reddederler. Manchester okulunun düşünceleri kendi döneminde ütopya olarak nitelendirilmiştir.

Çalışmanın amacı özgürlük- piyasa, serbest ticaret- barış, ticari yaşamın canlılığı ve siyasal haklarda ilerleme arasında bağ kuran Manchester okulunu tanıtmak ve okulun iktisadi görüşlerini değerlendirmektir. Ekonomik politikalar açısından klasik liberal argümanları aşan görüşleri ile, 20. Yüzyılda klasik liberal değerlerin unutulduğunu hatırlatan liberteryen düşünceye entelektüel bir kaynak sağlayan Manchester okulunun, her ne kadar liberal gelenek içerisinde çok güçlü bir düşünce geleneği olarak değerlendirilmese de dönemin İngiltere'sinin ekonomik ve politik yaşamını etkilemesi nedeniyle ele alınması mühimdir.

Manchester Okulunun Tarihi

İthalat ve ihracat özellikle ithal edilen buğday/ mısır/ tahıl ürünleri üzerinde koruma amaçlı vergilerin kaldırılmasını talep eden, Tahıl Vergileri Yasası Karşıtı Birlik Manchester Okulunun veya Manchester liberalizminin öncüsüdür. Okulun kurucu isimleri Richard Cobden[1] (1804-65) ve John Bright (1811-89) dır. Bu isimler ticaret, sanayi ve işgücünde serbest ticaret politikalarını (Butler, 2018, ss. 41-2) hem ekonomik hem siyasal hem de uluslararası düzlemde savunmuşlardır.

Manchester Okulu veya Viktorian liberteryenizmi (Bresiger, 1997, s.48) veya ekonomik liberalizm -eleştirmenlerin deyimiyle "Manchesterizm"- (Schumpeter, 2006, s. 341) terimi ilk kez Cobden'ın baş düşmanı Benjamin Disraeli tarafından aşağılayıcı bir amaç için verilmiştir. Disraeli, 1846 yılında Parlamento'da yaptığı konuşmada, diğer ulusların serbest ticaret anlaşmalarına gönüllü bir şekilde imza atacaklarına dair inançlarını alaycı bir şekilde

1 Cobden, Viktorya dönemi İngiltere'sinin kamusal yaşamında önemli figürlerden birisidir. Cobden, serbest ticaret ve barış hareketlerinde ve önemli siyasi olaylarda gerçek bir hareket ettirici olmuştur. John Bright ile birlikte, endüstriyel orta sınıfın bir süreliğine sahneye çıktığı bir "çağı" ya da "dönemi" belirtmek için kullanılır. Henüz 30 yaşına gelmeden Manchester'da ticari başarı kazanan Cobden, hiç ara vermeden sosyal ve siyasi değişim için ajitatörlüğe başladı. Bir amaç için kamuoyu oluşturma yöntemleri para toplama, gazete ve broşür baskılarını besleme, konferansçılar bulma, toplantılar, komiteler, çay partileri önerme gibi konularda kendini uzmanlaştırdı. Tahıl Yasası Karşıtı Birlik kurulduğunda zaten tecrübeliydi. Kendisinin geçim kaynağı olan işini tamamen yok olması pahasına, hayatının en yorucu yedi yılını Tahıl Yasası davasına adadı. Kurduğu birlik ülke meselelerinde önemli bir faktör olarak ortaya çıktı. Muhafazakârlar için Cobden korkunç bir adam grubunun lideri olarak tanımlanacaktır (Donaldson, 1971, ss. 34-5).

naiflikle suçlamıştır (Richardson, 2015, s. 31). 1848'de Whig'ler, Tory'leri, 1842 ve özellikle 1846'da tahıl yasalarının yürürlükten kaldırıldığı tarife indirimleriyle, gelirlerini feda etmekle suçladı. Meclis, yalnızca İngiltere'nin diğer ülkelerle karşılıklı ticaret anlaşmaları müzakere edeceğine söz verildiği için yürürlükten kaldırılmasını onayladığını söyledi. Disraeli daha sonra, tarifelerin karşılıklı olarak düşürülmesine asla inanmayan, bunun yerine "özel bir dille ifade edilen yeni ilkeler" - ucuza alıp satma ilkeleri - öne süren "Manchester okulu" tarafından ülkenin kandırıldığını söyleyerek okulu dışlamaya devam etti. Disraeli'ye göre kabul edilen ilkeler yağmacıların ve işportacıların ilkeleriydi ve serbest ticaretin tamamen zıttıydı. Oysa Disraeli kendisini gerçek bir serbest tüccar olarak görürken, Manchester okulu temsilcileri gerçek tüccar değildi (Grampp, 1960, s. 3). Disraeli'nin eleştirilerini haklı çıkaracak şekilde, "bilimsel" sosyalist temelli bir cumhuriyet yönetiminin oluşmasında Disreali'nin muhafazakâr paternalizminin Manchester liberalizminden daha uygun bir temel oluşturduğunu düşündüğü için Liberal (whig) bir milletvekili, muhafazakâr (tory) partiye geçmiştir (Dewey, 1950, s. 201).

Manchester okulu İzolasyonist (ayrımcı) olarak nitelendiren Viktorya dönemi İngiltere'sindeki milliyetçiler ve şovenistler tarafından da alay edilen bir felsefeydi. 19. yüzyıl ortalarında İngiltere'nin önde gelen bakanı olan Lord Palmerston, açıkça okulun görüşlerini saçmalık olarak değerlendiriyordu (Bresiger, 1997).

Manchester Okulu'ndan, uzunca bir dönem neredeyse tükenmiş bir mezhepmiş gibi, acıyarak ya da hor görerek bahsedilmiştir. Manchester Okulu'nun 1842'den itibaren İngiliz ticaret politikasını yönlendirmiş ve her iki büyük partinin dış ve sömürge politikası üzerinde çok büyük bir etkiye sahip olsa da istikrarlı ve ikna olmuş taraftarları, hiçbir zaman Avam Kamarası'nın onda birini oluşturmamıştır. Sir Robert Peel ve Bay Gladstone, uzun zaman sonra Manchester okulunun savunduğu Serbest Ticaret doktrinine yeniden dönen isimlerdi. Felsefi Radikallerle birlikte yalnızca İngiliz politikasının gidişatını değiştirmekle kalmayan, aynı zamanda yasaları yeniden yazan ve tüm Britanya İmparatorluğunun anayasasını yeniden şekillendiren Manchester okulunun ilkeleri hiçbir zaman tam bir ilke olarak sunulmadı (Hirst, 1903, ss. ix-x).

Okulun genel olarak düşüncelerinin neler olduğu, Cobden, Hume, Bright ve diğerlerinin katkı sunduğu broşür, dilekçe, konuşmalar, *Trade and Other Fundamental Doctrines of the Manchester School* adlı kitapta bir araya getirilmiştir. Eserin yayınlanmasında amaç, yalnızca ortak bir siyasi hedefi paylaştıklarını göstermek değildi. Asıl hedef Tahıl Yasalarının yürürlükten kaldırılması idi. Ayrıca bu farklı öneriler geliştiren isimlerin entelektüel olarak

birbirlerine bağlı olduklarını ve tutarlı bir doktrin veya ekol oluşturduklarını/oluşturabileceklerini göstermekti.

Manchester Okulu 1857'de Plymouth Mail için yayınlanan bir yazı dizisinde ise, daha olumlu anlama gelecek şekilde "Manchester Partisi" olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlamada Cobden, Bright, William Huskisson, John Bowring gibi isimler ve çağdaşları, Tahıl Yasası Karşıtı Birliği içindeki siyasi reformculardan oluşan çekirdek grubu tanımlamak için kullanılmıştır. 1851'de Bright bir konuşmasında "Manchester partisine" ait olmaktan ve Manchester Okulunun kurulmasına katkılarından dolayı gurur duyduğunu açıkça belirtir.[2] Her ne kadar okul ekonomik ve siyasal bir etiket olarak kabul edilse de, doktrinsel terimlerle Manchester Ekonomi Okulu'nu inşa etmek Hirst ve diğer arkadaşlarına kalmıştır (Magnusson, 2004, s. 47).

Okul görüşlerini yayabilmek adına özellikle broşürlerden yararlanmıştır. Manchester'daki Lig arşivlerine ek olarak, çok sayıda broşür, el ilanı, genelge ve kitap yayınlayan okulun resmi organları arasında Tahıl Yasası Karşıtı Genelge, Ekmek Vergisi Karşıtı Genelge ve serbest ticaret ideolojisinin, resmi politikanın ve yaygın faaliyetlerin raporlandığı ve açıklandığı The League yer almaktadır (Spall, 1988, s. 406).

Manchester okulunu, 1838 ile 1846 yılları arasında tek bir amaçla -tahıl yasalarının tamamen ve derhal yürürlükten kaldırılması- birleşmiş bir okul olarak tanımlamak mümkündür. 1838'den önce, serbest tüccarlar olmasına rağmen Manchester okulu yoktu. 1846'dan sonra ise okul Cobden ve Bright'ın takipçilerinden oluşuyordu.[3] Bu dönemde okulun çevresinde toplanan kişilerin ortak noktaları, belirli bir amaç veya inançlar dizisi değil, bu iki yetenekli adama duydukları hayranlıktı. Okulun diğer üyeleri onları bazı konularda destekliyor, bazılarında onlarla açıkça aynı fikirde olmadığını söylüyordu.

---

2 Manchester halkının Cobden'a ve Manchester Okulu'na sadık kaldığı söylenebilir. Serbest Ticaret Salonu, 1853-1856 yılları arasında Cobden tarafından bağışlanan arazi üzerine- St Peter's Fields- Manchester'da inşa edildi. Cobden'in de bir heykeli Manchester'da St Ann's Square'a, halkın bağışlarıyla dikildi. Heykelden elde edilen gelir, Owens College'da (daha sonra Manchester Üniversitesi) bir Politik Ekonomi Kürsüsünün finanse edilmesi de dahil olmak üzere eğitim amaçlı kullanılmıştır. Heykelin açılışı 1867 yılında, liberallerin katılımıyla yapılmıştır. Açılış sırasındaki pankartlar dikkat çekici idi: iki ekmek somununun daha büyük olanında 'Serbest Ticaret', daha küçük olanında ise 'Koruma' yazılıydı (Richardson, 2015, s. 31).

3 Özellikle okulda Cobden'in etkisi daha fazla hissedilir. "Manchesterlı bir imalatçı" takma adıyla yayınladığı yazılar Cobden'i girişimci sınıfların açık sözlü bir temsilcisi olarak kalmasına imkan verdi. Cobden sanayiyi aristokratik devletin zorlamalarından kurtarmaya çalıştı, toprak ağalığına veya bölgeciliğe karşı düşmanlık besledi. Cobden›in aristokrasi karşıtı duyguları, barış ve dış politikada reform kampanyaları, sömürgeci genişlemeye karşı çıkması ve mali ve toprak reformu kampanyaları tüm kariyeri boyunca devam etti. Birçok yönden daha tutarlı bir dünya görüşüne sahipti (Howe, 2015, s. 8).

Çoğu kendi fikirlerini savunuyordu, bazıları ise Cobden veya Bright'ın fikirlerini tamamen kabul ediyordu (Grampp, 1960, ss. 3-4).

Manchester okulunun hem sağ hem de sol ideolojik tarafta görüşlerinin olduğu söylenebilir. İngiltere'nin toprak sahibi eşraf ve aristokrasiye karşı mücadelesi Manchester okulunu ideolojik olarak daha çok sola yaklaştırır. Bu açıdan sosyalist Silvio Gessell'in de ilham kaynaklarından biridir. Bright adaleti ve özgürlüğü severdi, halka inanırdı ve yönetici sınıflardan nefret ederdi. Bright için İngiltere'deki yönetici sınıflar toprak ağaları ve papazlardı. Her iki sınıfın tekelciliği ve adaletsizliği temsil ettiğini düşünüyordu. Pisikoposlar, özellikle de Yerleşik Kilise'nin piskoposları, Bright'ın en nefret ettiği kişilerdi. 1847'de Manchester'da yaptığı konuşmada, o bölgede yakın zamanda bir piskoposluk kurulmasına atıf yapıp bunu şehrin başına gelen felaket olarak tanımlayacaktır (Bright, 1868, s.301,401). Bright bir tory değildi. Bright "muhafazakâr parti (tory) için büyük bir üzüntü duyduğumu söylemeliyim, çünkü bana öyle geliyor ki siyasi yaşamları değişmez bir üzüntü ve hayal kırıklığı hâkim olacaktır" der (O'brien, 1910, s. x). Cobden de aristokrasinin ekonomik, kültürel ve politik gücünün, ulusal kaynakları tüketen bir yapı olduğunu iddia eder. Aristokrasinin toplumda belli bir kesimin yararlandığı savaşların peşinde koştuğunu ve koloni edinilmesinde kilit bir unsur olduğunu savunmuştur (Richardson, 2015, s. 24).

Manchester Okulu, serbest ticaretin jeopolitik dostluklara imkân vereceğine inanan çoğu ticaretle geçimini sağlayan kişilerden oluşuyordu. Serbest ticaretin küresel karşılıklı bağımlılığı arttırarak, dünya barışına katkı sunacağından, genel oy hakkının kabul edilmesinin bir süre sonra toplumsal refahın gelişimini olumlu etkileyeceğine kadar birçok gelişmeyi tetikleyeceğine inanırlar. Müdahaleci olmayan politikaların desteklenmesi ve serbest ticaret ile fiyatlar düşecek, ürünler bollaşacak ve yoksullar daha ucuz gıda ile besleme imkânına kavuşabilecektir. Özellikle Tahıl Yasalarının taraftarları tarafından sembolize edilen korumacılık ve haksız tekele karşı piyasayı öne çıkartmaları ve bu mücadelede başarılı olmaları onları sağ ideolojik konumda olduğunu düşündürür (Magnusson, 2004, s. 50).

Tahıl Yasasına Yönelik Mücadele

Manchester Okulu'nun ilk büyük başarıya ulaşmış çalışması Tahıl Yasalarının yürürlükten kaldırılmasıydı. Tahıl Yasası Karşıtı Birlik, 1839'da kurulmasından yedi yıl sonra Sir Robert Peel tarafından tahıl yasalarının askıya alınmasına kadar, neredeyse kesintisiz olarak, yabancı tahılların Büyük Britanya'ya ithalatını yüksek ithalat vergileriyle kısıtlayan tüm yasaların tamamen ve

derhal yürürlükten kaldırılması için ajitasyon yaptı. Büyük ölçüde önde gelen orta sınıf kuzeyli sanayiciler ve Radikaller tarafından yönetilen ve merkezi kumaş üretiminin başkenti Manchester'da bulunan Birlik, belki de Büyük Britanya'nın o güne kadar gördüğü en iyi finanse edilmiş ve örgütlenmiş siyasi baskı grubuydu. Birlik çabalarını, tahıl ve erzak yasalarının yürürlükten kaldırılması üzerine yoğunlaştırdı (Spall, 1988, s. 405).

1830'da Cobden ve arkadaşları Tahıl Yasalarına karşı yayınladığı broşürde; Kalıtsal Onurların Kötülükleri ve Hizmet ve Liyakatin Doğuştan Üstünlüğü, Ulusal Borçların Kademeli Ama Kesin Olarak Kurtarılması Planı, Yasaların Birleştirilmesi ve Basitleştirilmesi, Kölelerin Kaldırılması, Kolonilerimizin Özgürleştirilmesi, Sınırsız Ticaret ve Dünya Çapında Serbest Ticaret. Bu broşürlerde serbest ticaret ile birlikte, İngiltere ve farklı bölgelerinde tartışılan konulara çözüm arayışı belirgindir (Magnusson, 2004, ss. 57-58).

"Serbest ticaret hareketi 1820" (Merchants' Petition- Tüccarların Dilekçesi)[4], serbest ticaret ve tarifelerin kaldırılmasına yönelik beklentileri arttırmıştır. W. J. Fox tahıl yasasının kaldırılmasına yönelik yaptığı konuşmasında, serbest ticaret davasının birbirini izleyen tüm aşamalarında, adil ve barışçıl araçların kullanıldığını iddia eder. İktisatçıların görüşleri ile başlayan süreçte düşünsel ve politik değişimi yavaş yavaş gerçekleştirmiş, hukuksal bir dönüş mümkün olmuştur. Serbest ticaret 1800'lerde daha çok bilimsel eserlerde entelektüel bir çaba olarak görülüyordu. Smith başta olmak üzere birçok iktisatçı serbest ticaretin önemi ve faydalarına yönelik görüşler geliştirilmiş olsa da, ülke içinde serbest ticaret yaygınlaşamadı. Tahıl yasasına karşı yürütülen mücadelede bir sonraki aşama, serbest ticaretin entelektüel çabalardan, politikaya dönüşmesi olmuştur. Serbest ticarete yönelik ilkelerin neler olabileceği ele alınarak, ülkenin pratik sorunlarına nasıl uygulanabileceğine odaklanıldı. Özellikle Peronet Thompson, Huskisson, Joseph Hume ve Sir H. Parnell gibi isimlerin gayretleri ile 1820 ve 1830'larda gümrük tarifesinde bazı iyileştirmeler yapılmış olsa da, tahıl yasaları büyük ölçüde olduğu gibi kaldı.

4 Bu dilekçeye yol açan olaylar çok kısa bir şekilde özetlenebilir. Bu ciltteki ilk belge olan Cobden'ın büyük broşürü 1835 yılında yayınlanmıştı. Ertesi yıl Londra'da Francis Place tarafından bir Tahıl Yasası Karşıtı Dernek kuruldu ve Joseph Hume, Grote, Molesworth, John Temple Leader, Albay Peronet Thomson, Leeds'li John Marshall, Mauchester'li Archibald Prentice ve diğerleri bu derneğe katıldı. Ancak Londra'daki pek çok örgüt gibi bu örgüt de hiçbir şey yapmadı. 1837 yılının sonbaharında (ciddi sıkıntıların yaşandığı bir yıl) İngiliz Derneği Liverpool Porter'da toplandı ve diğer iktisatçılar da tartışmalara katıldı. Cobden da oradaydı ve toplantılardan birinden sonra arkadaşı Henry Ashworth'a şöyle dedi: 'Sana ne yapacağımızı söyleyeyim; Manchester Ticaret Odası'nı Tahıl Yasalarını yürürlükten kaldırmak için bir ajitasyon kullanacağız. 1838 Ağustos'unda buğday 77'lere yükseldi ve sonunda Lancashire ve Yorkshire ciddi bir şekilde harekete geçmeye başladı. 1839 baharında Tahıl Yasası Karşıtı Birlik haline gelecek olan Manchester'da bir Tahıl Yasası Karşıtı Dernek kuruldu. Bu arada Cobden'ın fikri hayata geçirildi. O, J. B. Smith ve Henry Ashworth, gönülsüz üyelerle bir süre mücadele ettikten sonra, Manchester Ticaret Odası tarafından neredeyse oybirliğiyle kabul edilen dilekçeyi hazırladılar (Hirst, 1903, s. 139).

İngiltere'de hala korumacı politikalar ön planda idi. Bu ise ürünlerin ülkeye gelmemesi ve insanların açlıktan ölmesine yol açıyordu. Serbest ticaret henüz yaygın benimsenen bir politika değildi. Whigler ve Toryler eski sloganları ve koruyucu politikaları İngiliz çıkarlarına uygun görüyordu. Cobden kuzeyli imalatçıları ikna ederek, Tahıl Yasası Karşıtı Birliğini örgütleyene kadar yasanın değişimine yönelik olumlu bir sonuç elde edilememiştir. Bu sürece kadar hiçbir İngiliz siyasetçi, ihracat- ithalat dengesi, ithalat ya da ihracat üzerine herhangi bir vergi koymanın sanayideki gelişimi engelleyebileceği ve zenginliği azaltabileceğine dair şüphe duymadı[5] (Hirst, 1903, ss. xiii-xiv).

J. Hume'un Tahıl Yasasına yönelik görüşleri İngiltere'nin merkantilist anlayışına eleştiri idi. Hume'un itirazları başta her ithalatın bir ihracatla ödenmesi gerektiğine yönelik anlayış idi. Diğer temel itirazı Tahıl Yasası ve buna benzer yasalarla birlikte belli bir gruba tanınan ayrıcalıklar ve bunun meclis tarafından desteklenmesi ve ekonomik mantaliteden uzak benimsenen politikalar idi. Eğer ithal edilen buğdayın her çeyreği, bu ithalatı ödemek için bir imalatçıya istihdam sağlıyorsa, Meclis'in "Tarımda el emeği istihdamı artırılabilir mi? sorusuna cevap vermesi gerektiğini söyler. Oysa böylesi kararlar istihdamı çok az arttıracaktır. Toprağın işlenmesinin bir sınırı olsa da, talep yetersizliği dışında, imalatta istihdamın artırılmasının bir sınırı yoktur. Talep eksikliği ise diğer ülkelerin ürettikleri malları almayı reddetmeleri ile olacaktır. İngiltere'nin tüm ithalatı ise maliyeti düşük olan hammaddedir. Bu ise sermaye ve ücretlerin kârının artması anlamına gelmektedir. Bu nedenle, ülkenin mamul mallarının ihracatını artırmak için her türlü aracın benimsenmesi çok önemlidir; bu sayede nüfus, malların üretiminde ve buna bağlı işlemlerde istihdam edilecektir. Tarım bölgeleri ise, şu anda doldurdukları işsiz yoksulların bakım yükünden kurtulmuş olacaklardır. Manchester, Birmingham ya da çok sayıda zanaatkar ve emekçinin bulunduğu herhangi bir kentte durgunluk yaşandığında, istihdam edilenlerin ücretlerinde bir düşüş olduğunu; et, tereyağı ve toprağın diğer ürünlerinin fiyatlarının düştüğünü ve sayıları ne kadar fazla olursa olsun işsizlerin, mümkün olan en kötü şekilde, yoksul oranlarıyla geçindirilmek üzere derhal taşra mahallelerine geri

5 Oysa birçok Manchesterlı işadamı 1815 ile 1832 arasındaki dönemde başta yerel ticari faaliyetleri etkileyebilecek kararlarda olmak üzere, serbest ticaret ve bağımsız ekonomik kararları alabilecekleri bir ortam talep etmiştir. 1815'te Taylor, Shuttleworth, Potterlar ve Baxter gibi Manchesterlı işadamları, pamuklu yün ithalatı ve diğer ürünlerde yeni vergiler getirilmesine karşı kampanya yürütmüşlerdir. Bu kampanyalar hem muhafazakar hem de liberal eğilimli yerel gazetelerin de desteğini almıştır. Gümrük vergileri ve kısıtlamalardan ise sadece yabancı imalatçıların fayda sağlayabileceği vurgulanmıştır. Avrupa Manchester'ın pamuk ticaretini tehdit edecek sermayeye ve yerel avantajlara sahip iken aynı avantajlı koşullar İngiltere için geçerli değildir. Uygulanan politikalar nedeni ile Kıta Avrupa'sında pamuk endüstrisi 1808'den bu yana beş kat büyürken, Britanya'da herhangi bir olumlu değişiklik gözlenmemiştir. Bu tabloya diğer ülkelerdeki işgücü piyasasının yarı fiyatla ücretlendirilme koşulları eklenince pazar kaybı kaçınılmaz olmaktadır (Turner, 1994, s. 220).

atıldığını göreceklerdir (Hirst, 1903, s. 129). Bu nedenle İngiltere tarihinde tahıl yasası ile mücadele toplumsal bir dönüşümü de işaret etmektedir.

1830'ların sonlarından itibaren, Tahıl Yasası Karşıtı Birlik, toprak sahibi sınıflara karşı, eleştirilerini yoğunlaştırmıştır. Aristokrasi sadece halkı yiyecekten mahrum bırakan açgözlü bir zorbalar grubu olarak gösterilmekle kalmadı, aynı zamanda kiracılarından aşırı kiralar talep ederken ulusal vergiden paylarına düşeni almaktan kaçınan ve tarım işçilerini neredeyse feodal bir esaret altında tutan baskıcı bir toprak ağaları sınıfı olarak da tasvir edildi. Tahıl Yasalarının yürürlükten kaldırılması, toprak sahiplerinin çıkarlarına, gelirlerine ve siyasi güçlerine yönelik geniş kapsamlı bir saldırının başlangıcıydı. Anti-aristokratik vurgu ile birliğin, toprak ağalarına yönelik saldırısı kırsal reform programını da içeriyordu. Alternatif bir tarımsal örgütlenme modeli olarak toprağın halk arasında bölünmesini içeren tartışmalar yürütülüyordu. Cobden, toprağın birkaç soylunun elinde olması, halkın enerjisinden, öz saygıdan ve zekadan yoksun olmasına yol açacağını; ancak İsviçre gibi yerlerde uygulandığı gibi nüfusun geneli tarafından toprak paylaşılırsa, gelişen ve tutumlu bir toplumun oluşabileceğini söyler. Tahıl Yasalarının yürürlükten kaldırılması, toprak aristokrasisinin Jakoben tarzı bir kamulaştırılmasına yol açmadı. Manchester radikalleri için toprağın bölünmesine yönelik, miras ve miras yasalarının reformu, özellikle de primogenitenin kaldırılması, toprakta serbest ticaretin daha az dramatik bir şekilde başarılmasına dayanıyordu (Cobden, 1903, ss. 115-6, 289).

Bright "...her ne kadar miras ve soy yasalarının aristokratik kurumların devamı için gerekli olduğu söylenecek olsa da, bütün bir ulusun korkunç durumda olmasındansa aristokratik kurumların yok olmasını tercih ederim" diyecektir. Aristokrat ailelerin çocuklarını yetiştirirken iş alışkanlıkları ve bazı görev ve sağduyu kavramlarına dikkat ederek yetiştirirlerse zararlı düzenlemelere gerek kalmayacağını ve en azından toplumun geri kalanının çıkarlarıyla uyumlu olduğu kadar büyük mülkleri ellerinde tutabileceğini söyler. Bright şu soruyu sorar: Eğer miras ve primogeniture yasaları sağlam ve adilse, bunları mülkiyette olduğu gibi neden kişisel kazanımlara da uygulamayalım? Bunların toplumun orta sınıflarında yürürlükte olduğunu düşünün; doğal olmayan aristokratik sistemin evrensel olması halinde karışıklık yaratacağı ve karışıklığın da tamamen kaldırılmasını gerektiği hemen görülecektir (Bright, 1868: 310).

Tahıl Yasası Karşıtı Birlik, Tahıl Yasalarına karşı halktan geniş çaplı destek bulurken, toprak reformunda aynı destek gerçekleşmedi. Toprak reformunda mülkiyetin köylülerde olması, ütopik köy toplulukları ve toprağın

kamulaştırılması gibi öneriler geliştirilse de, hiçbiri ikna edici olamadı. Çartistler ve Leaguer'ler toprak sahiplerinin gücünü zayıflatma noktasında hemfikir olsalar da çözümde tamamen anlaşmazlığa düşmüşlerdir. Tüm farklı gruplar Tahıl Yasası Karşıtı Birlik ile güçlerini birleştirmeye isteksizdiler. Uzun vadede, Birlik üyelerinin toplumsal destek bulma noktasında sıkıntıya düşmesi neticesinde, radikal söylemleri yumuşamak zorunda kaldı. Cobden›ın sık sık belirttiği gibi, ticaret ve sanayinin gelişiminin emek ve sermaye için yeterli bir rahatlama sağlaması, Ricordocu anlamda toprak kıtlığını ekonomik bir sorun olmaktan çıkardı. Toprak sorunu bazen dillendirilse de, toprak sahiplerine karşı meydan okuma Cobden'in "toprak ağası" olarak tanımladığı şeye karşı güçsüz olduğu kanıtlandı (Howe, 2010, ss. 71-2).

Aslında İngiltere'de yaşanan monarşinin serbest piyasayı güçlendirme aşamasında ekonomik liberalizmin temsilcisi olarak görülen Manchester okulunun söylediklerini bir süre yerine getirmek, daha önce köylüler için yaptıklarını işçiler için de yapılması gereken ne varsa yaparak eski geleneklerine ve kodlarına geri dönmek olmuştur (Schumpeter, 2006, s. 341). A. Smith ve Manchester Okulu'nu zorlayan şey toplumsal dinamiklerin çok kolay ve hızlı değişmemesidir. Tahıl Yasası gibi yasaların kaldırılmasında tepkilerin olması yasanın değişimini kolaylaştırırken, diğer düzenlemelerde toplumsal etkiye ilişkin sürecin nasıl ve neden ortaya çıktığını çetrefilli bir konu olarak durmaktadır. Manchester okulu piyasa sürecine ilişkin düzenlemelerin nasıl ve neden mevzuata dönüştürüldüğünü veya dönüştürülemediğini daha toplumsal temelli açıklamak zorundadır (Dewey, 1950, s. 201).

Cobden'e göre Tahıl Yasaları, koruyucu sistem içindeki tekelin kırılmasında kilit taş idi. Yasanın yürürlükten kaldırılması, Kilise ve Devletteki aristokratik yapının zayıflatılmasına yönelik başka reformların kilidini açtı. Birlik teoloji, seküler radikalizm ve eski popüler anti-aristokratik ahlaki ekonomik kavramları kullanarak yasaya karşı entelektüel fikir oluşturmaya çalışmıştı. Pratik anlamda, yasanın yürürlükten kaldırılması farklı grupları, sınıflar ve sektörleri dahil eden bir davaydı. Marx'ın belirttiği gibi, birliğin amacı "çok genel, çok popüler, çok hissedilebilirdi" (Bannerman, 2015, ss. 11-2). İngiliz ticaretinin genişlemesi birlik üyelerinin bireysel mali çıkarlarıyla ne kadar örtüştüğü zaman zaman tartışılsa da, birlik üyelerinin yayınları ve özel belgeleri ile Tahıl Yasasına ve aristokrasiye karşı duruşları nettir (Spall, 1988, s. 406).

Manchester Okulunun Yapısı

Tahıl Yasası Karşıtı Kampanyası sırasında okulda birbirinden oldukça farklı beş grup belirginleşmeye başladığı görülür. Bunlardan ilki, serbest ticareti

isteyen iş adamlarından oluşuyordu. Bu kesim kanunun kaldırılması ile tekstil ürünlerine olan talebin artacağına, ücretleri ve diğer maliyetleri düşüreceğine, yurtdışındaki tekstil fabrikalarının büyümesini durduracağına ya da her üçünü de yapacağına inanıyorlardı. Bu iş adamlarının çoğunun serbest ticaret ideolojisine bağlılıkları zayıf ve kendi çıkarlarını daha çok dillendiriyorlardı. Genellikle Manchester Okulu'nun tamamını onların oluşturduğu ya da politikasını onların belirlediği düşünülür. Sayısal olarak tartışmasız bir öneme sahiptiler ve kampanyanın ihtiyaç duyduğu büyük mali desteği sağladılar. Ancak okuldaki tek kişi onlar değildi ve okulun faaliyetleri onların muhalefetine rağmen başladı. Manchester okulunun liderliğini onlar yapmadı ve onların tavsiyeleri her zaman dikkate alınmadı. Zaman zaman okuldaki diğer kişiler tarafından, ülkede reform yapmaya çalışmadan önce kaba bir şekilde çıkarcı söylemleri bırakmaları konusunda eleştirilmişti (Grampp, 1960, s. 5). En çok tartıştığı konulardan birisi Manchester'ın ihracat ticareti ve pamuk endüstrisinin ucuz işgücüne olan ihtiyacıydı. Daha liberal felsefeyi benimsemiş iş adamları ise, tahıl yasalarına karşı muhalefetin sadece ucuz işgücü ve Manchester'ın ihracat ticareti argümanlarına dayandırılamayacağını, bunların meselenin sadece bir kısmını oluşturduğunu düşünüyordu. Tahıl yasaları, işveren ve işçi olmak üzere tüm toplumu etkiliyordu ve kira, tarımsal üretim ve çiftçilik uygulamaları ile üretim bölgelerinin ihtiyaç ve istekleri gibi konularla bağlantılıydı. Bu hususlar Shuttleworth tarafından "Tahıl Yasaları Üzerine Sade Gözlemler" başlıklı yazısında açıkça ortaya kondu. Shuttleworth, toprak kiralarının barış zamanında düşmesinin doğal ve doğru olduğunu, çünkü kira artışlarına neden olan koşulların artık değiştiğini savunuyordu. Geçimlik fiyatların yüksek olması emeğin ve tüm metaların fiyatlarını zorunlu olarak yükseltiyordu, ancak bu bağlantı sabit değil değişkendi (Turner, 1994:231).

İkinci grup, yardımsever ve daha insancıl iş adamlarından oluşuyordu. Serbest ticareti bu gruptaki iş adamları destekliediler. Alt sınıflara ellerinden gelen her şekilde yardım etmenin görevleri olduğuna inanıyorlardı ve uygulanan yasaların adaletsiz ve yoksullaştırıcı olduğuna inandıkları için tahıl yasalarına ve gıda vergilerine karşı çıkıyorlardı. Bu ise onları örnek iş adamları yaptı. İşçilerinin sağlığına dikkat ettiler, çalıştırdıkları çocuklara okul sağladılar ve diğer şekillerde onlara gelenekten daha düşünceli davrandılar; işçilerin ücretlerini harcamak zorunda oldukları yüksek fiyatlı şirket mağazalarını, ulaşım araçlarını veya şirket konutları kiralamayı reddettiler; bazen mevcut ücret oranından daha yüksek ücret ödüyorlardı ve sağladıkları kolaylıklar dikkate alındığında işçilerinin gerçek gelirleri genellikle ortalamanın üzerindeydi. Kooperatifler ve işçi eğitim grupları gibi kendi kendine yardım örgütlerini destekliediler. Ancak bu kesim özellikle işçi kesim tarafından kişileri

olabildiğince alçakgönüllü ve üreticilerin isteklerine itaatkâr hale getirmeye çalıştığını ve işçilerin sendikalardan uzaklaştırmaya çalıştıkları iddia edilmiş ve eleştirilmişlerdir (Grampp, 1960, ss. 5-7).

Üçüncü bir grup, Cobden ve daha az ölçüde Bright›ın temsil ettiği pasifistlerden oluşuyordu. Cobden'ın başarısının bir yönü kendisini Manchesterlı bir imalatçı ya da Sussexli bir çiftçi olarak aynı derecede etkili bir şekilde sunabilmesiydi. Bu ikili kimlik, onu iki kesim için anlamlı olmasını sağladı: serbest ticaret için kampanya yürüten pamuk tüccarı ya da toprak reformu çağrısı yapan kırsal tarımcı. "Manchester Okulu olarak John Bright, Archibald Prentice, Edward Miall ve J. B. Smith gibi radikal iş dünyası liderleriyle etkili bir şekilde çalıştı (Richardson, 2015, s. 31). Serbest ticaretin dünyanın her yerindeki alıcı ve satıcılara, hükümetlerini savaş yapmaktan alıkoyacak kadar güçlü bir ekonomik çıkar sağlayacağına inanıyorlardı. Manchester Okulu'nun sadece bu grubuna özgü olacak şekilde sömürgeciliğe ve imparatorluğa karşı görüş geliştirmişlerdir. Sömürgeciliğe ve imparatorluğa karşı muhalefet bu grupla sınırlıdır ve okulun diğer grupları bu görüşleri paylaşmamıştır. Pasifistlerin fikirleri daha çok Ricardo kaynaklıdır (Grampp, 1960, ss. 7-8). Ancak Ricardo'nun argümanında bir değişiklik yapmışlar, bu ise onların yol gösterici ilkesi olmuştur. Savaşın ve ticaretin bir arada olamayacağını, birinin diğerine yol vermesi gerektiğini savunmuşlardır. Savaşı en güçlü ekonomik çıkarı olan kazanacaktır. Çünkü kişisel çıkarın gücüne inanıyorlardı. Okulun görüşüne göre bazıları savaştan kâr elde edecek, ancak kazançları ulusun geri kalanının barıştan elde edeceği kazançtan çok daha az olacaktır. Pasifistler, serbest ticaretin her ulusun ihracatçılarını ve ithalatçılarını ve onların arkasındaki üreticileri ve tüketicileri, gelirde o kadar güçlü bir ortak çıkarla bağlayacağına ve hükümetlerinin savaşa girmesine izin vermeyeceğine inanıyorlardı.

Bir diğer grup ise faydacılığın resmi temsilcileri olan ve bunu otuzlu ve kırklı yılların siyasi meselelerine uygulayan Felsefi (ya da Londra) Radikalleri idi. Bazıları J. Bentham'ın ve James Mill'in öğrencisi olmuştur. Ancak doktrinleri, laisser faire'in faydacı bir versiyonu olmasa da çok sayıda hükümet müdahalesinin gerekçesi haline geldi. Bu grup -taleplerinin çok azını karşılamış olmasına rağmen- 1832 Reform Yasası için yürütülen kampanyanın sol kanadında yer almışlardır. 1836'da ise Londra'da Tahıl Yasası Karşıtı Derneği kurmuşlardır. Charles Villiers, John Bowring, William Molesworth, George Grote, J. A. Roebuck, Joseph Hume, Perronet Thompson ve Francis Place bu grubun önemi isimlerindendi. Bu ekol Manchester Okulu'na entelektüel bir ayrım ve farklılaşma da getirmiştir (Grampp, 1960, s. 8).

Son grup, orta sınıf radikalleri idi. Bu grup, Londra radikallerinden, sosyal kökenleri ve meslekleri bakımından farklıydılar. Çoğu iş dünyasında yer alan isimler idi. Enerji, sebat, yaratıcılık, cesaret ve toplumsal güç bakımından Manchester okulundaki en önemli gruptu. Londra'daki radikallerden sosyal kökenleri ve meslekleri bakımından farklıydılar; çoğu iş dünyasındaydı ve reformun ideolojik gerekçelerinden çok, bunu sağlama yöntemleriyle ilgileniyorlardı. Bu grupta Archibald Prentice, J. B. Smith, Edward Miall, Joseph Brotherton, Joseph Dyer, George Wilson, kölelik karşıtı hareketin lideri Birminghamlı iş adamı Joseph Sturge, siyasal reform isteyen ve Quaker olan John Bright gibi isimler vardı. On dokuzuncu yüzyıl reform hareketlerinde yükselen orta sınıfın önemli bir yeri vardı. Çoğu reform hareketleri orta sınıf tarafından başlatılmış, devam etmiş ve büyük ölçüde başarıya ulaşmıştır. Serbest ticarete ilişkin, İngiliz kolonilerinde köleliğin kaldırılması ve köle ticaretine son verilmesi için de mücadele yürütmüşlerdir. İngiltere için cezaevi reformu, idam cezasının kaldırılması, eğitim hakkının yaygınlaştırılması, ilk Fabrika Yasası'nın çıkarılması ve genişletilmesi, toprak reformu ve basından alınan vergilerin kaldırılması, kuruş ve madeni paraya yönelik düzenleme, Seyrüsefer Kanunlarının yürürlükten kaldırılması, silahsızlanma ve anlaşmazlıkların uluslararası düzlemde giderilmesine yönelik mücadele yürütmüşlerdir. Bu grubun toplumdaki birçok kesim tarafından desteklenen çabaları, tahıl yasalarının yürürlükten kaldırılması ve oy hakkının genişletilmesi de dahil olmak üzere Parlamento reformu olmuştur. Orta sınıf radikalleri sayesinde sokaktaki insan dahil herkes serbest ticaretin faydalarını konuşabilmiştir. Onlar olmasaydı, serbest ticarete yönelik hareket durdurulabilirdi. Manchester Okulu'nun klasik ekonomiden çok, orta sınıf radikalizminin bir ifadesi olduğu söylenebilir. Radikalizm, serbest ticaret kampanyasının başarılı olmasının nedenlerinden biriydi. Serbest ticaret istiyorlardı, çünkü koruma yerleşik düzenin bir parçasıydı (Grampp, 1960, ss. 9-11).

Kısacası Manchester Okulu homojen bir okul değildi. Okul içinde fikirler, stratejiler ve kurallar konusunda ciddi anlaşmazlıklar vardı. Bu ise okulun tutarlı ve kapsamlı bir doktrine sahip olamamasına yol açmıştır. Okul içerisindeki farklı grupların her biri serbest ticareti temel ilke olarak kabul etme noktasında istekli idi. "Bırakınız yapsınlar" ilkesinin özünün serbest ticaret olduğuna inanmışlar, serbest ticaret isteyen herkesin böyle bir doktrine sahip olması gerektiğini varsaymışlardır. Okulun ilginç bir özelliği, serbest ticaretin olumlu çıktılarının insanlar üzerinde olumlu intiba bırakacağı ve liberal ekonomi politikasına özel bir ilgi duymadan çalışabileceklerini göstermesidir ve İngiltere'de liberalizmin şekillenmesi ve politikaların belirlenmesinde hatırı sayılır bir öneme sahip olmalarıdır. Hirst farklı grupları "felsefi

radikaller" ve "Manchester Okulu" olarak adlandırdığı gruplar arasında ayrım yaparak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Ancak gerçekte bu iki grup arasındaki sınır çizgileri bulanıktır. Hirst ilk grubun Bentham'a ve A. Smith'e olan bağlılıklarının belirgin olduğu ve bu fikir birliği sayesinde bir arada tutulduğunu, Manchester grubunun ise entelektüel kaynağının Smith ve Bentham'ın fikirlerin olduğunu söylemenin daha zor olduğunu, daha çok iş adamlarından oluştuğunu söyler. Magnusson'a göre Manchester okulu özellikle serbest ticarete olan yaklaşımları ile bir ölçüde A Smith ve J. Bentham'ın takipçileri kabul edilebilir (Magnusson, 2004, ss. 48-50).

İngiltere'nin Gücü: Serbest ticaret ve Ekonomik Özgürlük

Manchester Okulunda farklı gruplar tarafından toplum ve ekonomi hakkında farklı görüşler geliştirilmiştir. Onları bir arada tutan şey serbest ticarete olan genel inançları idi. Manchester Okulu'nun öncülerinin kendi aralarında neden bu kadar tartıştıklarını ve farklılaştıklarını, kamuoyunun liberal bir anlayışla dönüştürmekte ne kadar zorlandıklarının da kanıtı gibidir. 19. Yüzyıl başlarında aslında serbest ticaretin Manchester'da ve İngiltere'de çok da kabul edilmediği bir dönemde, Manchester'da serbest ticarete bağlılığın sıkı bir ideolojik çerçevede yayıldığı görülür. Liberal reformcular dahil olmak üzere çok sayıda tüccar ve imalatçı, serbest piyasayı desteklemiştir. Tarihsel süreçte korumacılar, ilerici olduğu varsayılan Manchesterlı serbest tüccarlar kadar ayırt edici bir ideolojik pozisyona bağlılıkları söz konusudur (Turner, 1994, s. 217).

1800'lerde İngiltere'de politikacılar tarafından alınan önlemler, saf ekonomik doktrinlerin söylediklerinden farklı saiklerle alınmakta idi. Ticaretin tam olarak nasıl yapılması gerektiğini anlamayan erken Viktorya dönemi İngiltere'sinde, ticaret küçük ölçekli alım satım faaliyetleri olarak değerlendiriliyordu. Ticaretin kısıtlılığı ve emperyalizm arasındaki ilişkiden de rahatsızlık duymayan bir düşünce hâkim idi. Örneğin İngiltere'de bu yıllarda en çok tartışılan İngiltere›nin imalat üstünlüğünün güvenliğine ilişkin kaygılar dile getirilerek, serbest ticarete konu edinmesi açısından ikircikli tutum sergilenen konular arasında makine ihracatı, yetenekli zanaatkârların göçünün yasaklanması, iplik ve büküm ihracatının sınırlandırılması idi. Güney Lancashire pamuk endüstrisinin üretici güçlerini koruma arzusu, serbest ticaret fikirleriyle çatışıyordu. Yerel düzeyde iş adamlarının serbest ticarete yönelik tutumlarının arka planında kişisel çıkarları belirleyici oluyordu. Teorik bir tutarlılık yoktu, pratik ticari kaygılar ve serbest ticaret fikri çatışmaya girdiğinde serbest ticaret terk ediliyordu. Serbest ticaret ideolojisinden ziyade üyelerinin çıkarlarının korunması konusunda her zaman daha kaygılı olan Ticaret Odası, gerektiği

zaman korumacı düzenlemelerin devamını arzu edebiliyordu. Okul ise kısıtlamaların serbest ticaretin önünde bir engel teşkil ettiğini ve dolayısıyla kötü bir politika olduğunu düşünüyordu. Ürünlerin yurtdışına satmakta özgür olmak istiyorlardı, böylece iç pazara bağımlı kalmayacaklar ve iç talep durgun olduğunda bile müşteri bulabileceklerdi (Turner, 1994, s. 227).

1830-40 yıllar İngiltere için ciddi ekonomik politik dönüşümlerin yaşandığı bir dönemdir. Buharlı gemiler ve demiryollarının gelişimi işçilere ilk kez hareket özgürlüğü vermiştir. Üretim hızla artmış, işçi ve orta sınıflar gelişmiş, iş adamlarının gücü artmıştır. İngiltere'de o dönemde uygulanan korumacılık politikaları soyluların çıkarlarını korurken; artan gıda fiyatları işçiler ve kapitalistler için kabul edilebilir değildi. Tahıl yasaları ve kısıtlamalarının kaldırılması piyasada serbest ticaretin savunulması Manchester okulunu Adam Smith, Jeremy Bentham, J.S.Mill ve David Ricardo'nun görüşlerini yakın kılmıştır.

Manchester Okulu iktisatçıların ne kendilerinin ne de doktrinlerinin Tahıl Kanununun yürürlükten kaldırılması kampanyasıyla kalıcı bir bağlantısı vardır. Felsefi Radikaller kısmen bunu yaptı ve bazen Ricardocular olarak düşünülüyorlardı. Ancak ekonomi ile ilişkileri aslında çok azdı. Serbest ticareti savunmalarına rağmen okulun içinde ünlü ekonomist yoktur. Klasik iktisadi okulla ilişkilendirilebilecek bir nokta olan serbest ticarete ilişkin herhangi bir güçlü felsefi temellendirmeden uzaktır. Bu yüzden de okulun daha çok tahıl yasalarına karşı çıkan bir grup iş adamı olduğuna yönelik görüş daha yaygın kabul edilen görüştür (Grampp, 1960, s. 16).

Gıda kıtlığı, işsizlik ve benzeri olumsuz tablolar siyasal karar alıcıları, daha somut çıktılar ve toplumun genel refahının sağlanabilmesi için dönem dönem piyasa lehine karar almaya zorlamıştır. İngiltere'de dahi 1820'lerde tam olarak liberal uyanıştan bahsetmek oldukça zordu. İktidara yön verenler serbest ticareti tam olarak uygulama konusunda isteksiz ve isteksizliğinin temelinde sonuçlara ilişkin tedirginlik vardı. Manchester okulu üyeleri ise kendi ekonomik ve politik amaçları için Smith'in serbest ticarete ilişkin düşüncelerinden büyük ölçüde faydalanmıştır. Hatta Cobden serbest ticareti evanjelik bir politik ekonomik amaç olarak kullanmıştır. Serbest piyasa doğal bir isleyişi yansıttığı gibi, serbest ticaretin savunucuları ekonomik dünyadaki yapay desteklerin kaldırılması ile istikrarın daha kolay sağlanacağını ve ahlakın gerçekleştirilebileceğini kabul ettiler (Magnusson, 2004, ss. 52-55). Serbest ticaretin ekonomik avantajları yanında, ahlaki açıdan benimsemek Manchester okulu için olmazsa olmaz bir özellik idi. Ricardo, Smith,

Bentham, Mill'in görüşleri ticaret ve ahlak bağlantısı açısından Manchester okuluna entelektüel destek sağlamıştır.

Smith'in görüşlerinin özünde evrensel barış ve uyumun yattığı görüşünü en etkili biçimde savunan isim Richard Cobden idi. Kariyeri boyunca kendi görüşlerine destekleyecek şekilde Smith'in *Ulusların Zenginliğ*ine atıf yaptı. Bright ile birlikte Cobden, serbest ticaretin, temel ihtiyaç maddelerini herkes için ulaşılabilir kıldığını ve daha eşitlenebilir bir toplum yarattığını savunur. Smith gibi ekmek fiyatlarını yükselten ve sıklıkla kıtlığa neden olan şeyin ithal edilen buğday üzerindeki koruyucu gümrük vergileri olduğunu vurgularlar (Butler, 2018, ss. 121-2). Cobden kurumlara ve olaylara herhangi bir grubun ya da sınıfın bakış açısından değil, kendi bakış açısından görüyordu. Cobden'ın fikirleri ilerleme ve ekonomik büyüme felsefesini 18. yüzyılın insan rasyonalitesine olan güveniyle birleşimidir. Derin bir Hristiyan kültürünün ahlaki zorunluluklarının da farkında olarak üç aşamalı bir gelişim sürecinden bahseder: zenginliğin, refahın ve ahlakın geliştirilmesi (Jordan, 1971, s. 36). Bu görüşlerinde de Smith'in etkisi hissedilir.

Thomas Perronet Thompson (1783-1869), Manchester Okulu'nun önemli isimlerinden biridir. Thompson, Tahıl Yasalarını (yabancı tahıl ve sığır ithalatının kalıcı yasayla yasaklanması) ilerlemeye ve büyümeye karşı bir yasa olarak değerlendirir. Thompson doğrudan Ulusların Zenginliğine atıf yaparak, uygulanan Tahıl Yasasından hedeflenen ülke içinde üreticinin korunmasının başarılamayacağı gibi, olumsuz bir çıktı olarak orta ve uzun vadede hammadde sıkıntısı yaşanacağını söyler (Magnusson, 2004, ss. 57-58). Oysa Manchester okulu ekonomik görüşüne göre, serbest piyasanın aktif bir şekilde işlemesi, devlet müdahalecinin olmaması, kıtlığı ortadan kaldıracaktır. Çünkü kıtlıkların nedeninin büyük ölçüde gıda maddelerinin dağıtımından kaynaklandığı görülmüştür. İletişim araçlarının iyileştirilmesi, ticari yaşamın canlanması, bankacılık olanaklarının genişletilmesi vb. düzenlemeler ile serbest ticaret krizlerin nedenlerini ortadan kaldırabilir. Serbest ticaretin öncelikle insanlara fiziksel rahatlık ve refah sağladığını, ikinci olarak gelişmiş entelektüel anlayış ve ahlaki avantajlar sunduğunu söyler (Jordan, 1971, ss. 34-37). Cobden'in ticari özgürlük savunuculuğu, finans, toprak ve ekonominin birçok alanı kapsar. Her alanda serbest ticaretin daha iyi bir ekonomik ve siyasal sistemi üreteceğini ve serbest ticaretin kaçınılmaz olarak farklı imkanların değişimine olanak sağladığını iddia eder. Madenler, toprak, coğrafi konum, iklim, bilgi, sermaye, emek gibi kavramlar üzerinden zenginlik ve yoksulluğun coğrafya kaynaklı eşitsizlikler olarak değil, kullanılacak/ değerlendirilebilecek farklılıklar olarak görür. Farklılıkların tanınması ve değer verilmesi ile herkes için eşit fırsat olasılığını birleştirme becerisinde yatmaktadır. Bu,

insanın ilerlemesine işaret eder. Serbest ticaretin -İskoç Aydınlanma düşünürlerinde olduğu gibi- sempati ve kişisel çıkarın toplumsal faydayı arttırdığına ilişkin ahlaki argümanları, Manchester okulunun temeli olarak bakılabilir (Sheppard, 2005, ss. 153-54).

Bununla birlikte, Smith'in savunma adına "yerli sanayiyi teşvik etmek için yabancıya biraz yük yüklemenin" avantajlı olabileceğine yönelik argümanını burada vurgulamak gerekiyor. Serbest ticaretin sınırlandırılmasına ilişkin iki kritik husus ulusal güvenlik ve savunmaya ilişkindir. Bu, Smith'in (ticari gemiciliği koruyan) Seyrüsefer Kanunlarını onaylamasına benzerdir (Smith, 2010, ss. 403, 416-7). Ayrıca ürünün yurt içi hasılatını artırmak için bir vergi konulmuşsa ve daha sonra artış gerekliliği ortadan kalkmışsa, verginin yalnızca yavaş kademelerle ve bol miktarda rezerv ve rezervle kaldırılması gerektiğini savunmuşlardır. Ayrıca, yerli üretimin vergilendirilip vergilendirilmemesine ve üretimi artırmaya yönelik bir teşvik olarak kullanılıp kullanılmadığına bakılmaksızın koruma vergisi milletin savunmasına katkıda bulunuyorsa haklı olduğu kabul edilmiştir. Serbest ticaret hareketinin ilk doğal müttefiki olduğunu düşündüğü şeyle, klasik ekonomiyle savaşmak zorunda kalması, Manchester okulunun ironilerinden biridir. Korumacılar, toprak vergilerinin yüksek olduğunu ve tahıl üzerinde önemli bir vergi oluşturduğunu belirttiler. Yerli tahıl vergilendirildiyse, yabancı tahılın da vergilendirilmesinin uygun olacağını belirttiler. Tahıl yasalarının Britanya'nın gıda için yabancılara bağımlılığını azalttığını ve dolayısıyla onu barışta yurtdışındaki mahsul kıtlığına karşı ve savaşta ithalatının kesilmesine karşı koruduğunu iddia etmişlerdir. Manchester Okulu'nun bir üyesi olan Henry Ashworth, Tahıl Yasalarını toplumun diğer tüm kesimlerini ezen yasal bir otorite tarafından kendilerini zenginleştirmek için toprak sahiplerinin aleni bir planı olarak değerlendirmiştir (Bresiger, 1997, ss. 45-60).

Oysa Ricardo'ya göre tahıl vergisi düşürülmeli, ancak ortadan kaldırılmamalıdır. Bir sınıf olarak onlardan nefret ettiğini belirtmekten çekinmeyen Ricardo'nun toprak ağalarının gözüne girmek karakterine uygun değildi. Ricardo *Ekonomi Politiğin ve Vergilendirmenin İlkeleri* adlı eserinde rant ve kâr teorilerini özetlemektedir. Aynı zamanda Manchester Okulu için çok zahmetli hale gelecek olan ücret teorisini de ana hatlarıyla belirtir. Tahıl fiyatı düştüğünde parasal ücretlerin düşmesi gerektiğini vurgular. Yüksek ücretler, çiftçinin, imalatçının ve tüccarın kârlarını eşit olarak etkiler. Ricardo'ya göre kârları yüksek tutmanın ücretleri düşük tutmaktan başka bir yolu yoktur. Kâr yasasına ilişkin bu görüşte, zahire gibi zorunlu bir gerekliliğin, ücretleri bu kadar güçlü bir şekilde etkilemesinin, düşük bir fiyattan olmasının ne kadar önemli olduğu hemen görülecektir. İthalata karşı yasaklarla, artan nüfusu

beslemek için daha fakir toprakları ekime yönlendirilme toplum için zararlı olacaktır. Fiyatlar yükselecek, karlar azalacak, büyüme yavaşlayacaktır (Moss, 2010, ss. 474-6).

Manchester okulu üyeleri sadece tahıl yasaları üzerindeki tartışmalarda değil, serbest ticarete konu olan diğer ürünlere ilişkin de Ricardo'nun argümanlarını kullandı. Tekstil endüstrisindeki parasal ücretlerin düşürülmesi için ilk başlarda Manchester Okulu serbest ticaretin gerekli olduğunu kanıtlamak istemişler, kampanyalarının ilk aşamalarında bu fikri savunmuşlardır. Ancak daha sonra şiddetle tekstilde serbest ticareti reddetmişlerdir (Grampp, 1960, s. 40).

Manchester okulu geleneksel para sisteminin kusurlarından kaynaklanabilecek, ekonomik krizlerin sadece serbest ticaret ile ortadan kaldırılabileceğini düşünüyordu. Para politikasının ve ekonomik zorlukların nedeni serbest piyasa değil, hükümet regülasyonları ve para sabitlemesiydi (Castorina, 1976, ss. 90-4). Serbest ticaret yoluyla, ekonomik yaşamın tam etkinlikte tutulması ile faiz düşecek ve rant kontrol altına alınabilecektir. Nüfusun vergilendirme kapasitesinin artması ile kamu borcu yükü kontrol altına alınabilecektir. Manchester okulu ekonomistleri, faiz oranının kademeli olarak sıfıra düşmesini arzu ettiler. Bu beklenti, piyasanın göreli olarak kredi ve para ilişkisinde İngiltere'nin iyi bir konumda olmasından kaynaklanıyordu. İktisadi/ üretim güçlerin serbest bırakılması ve bunların serbest bir şekilde piyasa sürecine dahil olması, borç para teklifindeki artışla birlikte faizi ortadan kaldıracaktır (Bresiger, 1997, s. 50). Manchester okulunun toprak ile ilişkili olan parasal görüşleri S. Gesell'in görüşlerine benzer. "Öyleyse paranın ayrıcalıkları ortadan kalksın! Para, bir meta olarak, tasarruf sahipleri, spekülatörler ve kapitalistler de dahil olmak üzere hiç kimse için marketlerin, dükkanların, demiryolu hangarlarının içeriğinden daha iyi olmamalıdır. Bu nedenle para, metalar üzerinde herhangi bir ayrıcalığa sahip olmasına izin verilmezse, metalar gibi paslanmalı, küflenmeli, çürümeli; yenmeli, hastalanmalı, kaçmalı ve öldüğünde, sahibi yine de onu koruyanın ücretini ödemelidir. Ancak o zaman para ve metaların eşit düzeyde olduğunu ve tamamen eşdeğer şeyler olduğunu söyleyebileceğiz (Gesell, 1918, ss. 11-2). Kâğıt paranın siyasal kontrole tabi olması değişim amacı dışında kullanılması ve gücü politikacılarda toplaması Cobden'i de rahatsız eden özelliklerdendi (Costarina, 1976, s. 92). Cobden imtiyaz ve eşitsizleri kabul etmeyen ahlaki tutumunu her zaman korumuştur.

Sonuç

Manchester okulu İngiltere'de 19. yüzyılda etkileri olmuş, liberal iktisadi bir okuldur. Okul içerisinde işadamları veya felsefi radikallerden oluşan farklı

gruplar etkili olmuştur. Manchester Okulu'nun klasik iktisat veya diğer entelektüel grupların olduğu anlamda güçlü bir okul olmadığı ve tam, tutarlı bir doktrin geliştiremedikleri, hiçbir zaman çok büyük bir okul/ ekol olmadığı söylenebilir. Manchester okulunu Tahıl Yasalarının yürürlükten kaldırılması, toprak reformu ve uluslararası barış ve imtiyaz haklarının reformu için kampanya yürüten, ancak tutarlı bir entelektüel içeriği olmayan belirli bir grup olarak değerlendirmek daha doğru bir yaklaşım olacaktır. Tanınmış ekonomistlerin hiçbirinin adı Manchester Okulu'nun temsilcileri değildir. Ancak dönem dikkate alındığında Manchester okulunun Parlamento içindeki ve dışındaki popülaritesi göz ardı edilemez.

Okula ilişkin söylenebilecek 1940'lardan itibaren İngiltere'de liberal anlayışın şekillenmesinde ve iç politikaya yönelik kararların alınmasında etkili olduklarıdır. Okulun etkisi ilk 1832 Reform Yasasında hissedilmiştir. Dilekçenin verilmesinden sonra 1836- 1846 yılları arasında Tahıl Yasası Karşıtları Birliği (Anti-Corn-Law League) serbest ticarete yönelik talepleri dillendirmeye devam etmiştir. Richard Cobden ve John Bright'ın öncülüğünde Adam Smith ve klâsik iktisatçıların beklentilerinden daha fazla bırakınız yapsınlar (laissez faire) talebi Manchester okulu tarafından güçlü bir şekilde dillendirilmiş ve büyük ölçüde kabul görmeye başlamıştır. Pazarın kutsallığı üzerinden radikal sayılabilecek liberal vurgularla ekonomileri rekabetçi mantıkla düzenleme hedefinde olan Manchester okulu, firmalar, sendikalar, bankacılık gibi kurumlarda devlete karşı mücadele alanlarını daha rahat temellendirebilirken; özgürlükler, bireysel her türlü farklılıklar, çevre gibi konularda görüşlerin etik ve felsefi temellendirilmesi problem olarak durmaktadır. Toprak mülkiyetini getirdiği siyasal ayrıcalık olan soyluluk ve rantların fiyatlar refah üzerindeki etkisinden dolayı toprak mülkiyetini sorgulayan yapısı ile klasik liberal düşünüşten ayrılan tarafları bugün daha derin bir incelemeyi hak etmektedir.

Manchester okulunun uygulamaya çalıştığı politikalar kapitalizmin en saf halini göstermektedir. Klasik liberalizm ve onun daha radikal yorumu olan Manchesterizm, düşünce olarak dünde kalmış değildir. Manchester okulu tahıl yasaları vergileri etrafında toplanan iş adamlarından oluşan, dar bir çevrede kalmış gibi gözükse de, felsefe olarak bırakınız yapsınlar ilkesinin serbest ticaret ilkesini, ayrıcalıkların kaldırılmasını ve anti emperyalist söylemi ile günümüzde bile önemli bir politik ve felsefi değer taşımaktadır. Barış ve özgürlüğe verdiği değer, savaşa karşı bakışı ile Manchester okulu Merkantilizmden ciddi bir kopuşu da temsil etmektedir. Bırakınız yapsınlar ekonomisi, anti-emperyalizme engel olma açısından bireyleri mümkün olduğu kadar eşit ve özgür hale getirebilmek adına belki de dünyaya farklı bir bakış açısı imkânı verebilir.

Kaynakça

Bannerman, G. (2015). Cobden's Single-Issue Politics. *Richard Cobden: Ideas and Strategies in Organizing the Free-Trade Movement in Britain* içinde . Indiana: Liberty Fund.

Bresiger, G. (1997). Laissez Faire and Little Englanderism: The Rise, Fall, Rise, and Fall of the Manchester School. *Journal of Libertarian Studies*, *3*(1), 45-79.

Bright, J. M. (1868). *Speeches On Questions Of Public Policy*, vol 1 (Ed James E. Thorold Rogers), London, Macmillan And Co.

Butler, E. (2018). *Klasik Liberalizm Bir El Kitabı*. (A. Akçiçek, Çev.). Ankara: Liberte Yayınları.

Castorina, C. P. (1976). *Richard Cobden and the Intellectual Development and Influence of the Manchester School of Economics*. United States: ProQuest.

Cobden, R. (1903). *The Political Writings of Richard Cobden* (C. I). London: T. Fisher Unwin.

Dewey, D. (1950). Professor Schumpeter on Socialism: The Case of Britain. *Journal of Political Economy*, *58*(3), 187-210.

Donaldson, J. (1971). The Case of Richard Cobden. *Proceedings of the Massachusetts Historical Society*, *83*(3), 34-45.

Gesell, S. (1918). *The Natural Economic Order*. AbeBooks.

Grampp, W. D. (1960). *The Manchester School of Economics*. Stanford: Stanford University Press.

Hirst, F. W. (1903). *Free Trade and Other Fundamental Doctrines of the Manchester School: Set Forth in Selections from the Speeches and Writings of Its Founders and Followers*. London and New York: Harper & Brothers.

Howe, A. (2010). The 'Manchester School' and the Landlords: The Failure of Land Reform in Early Victorian Britain. M. Cragoe (Ed.), *The Land Question in Britain, 1750–1950* içinde (ss. 70-91). London: Palgrave Macmillan.

Howe, A. (2015). Why Couldn't Cobden Replicate His Anti-Corn Law Success? *Richard Cobden: Ideas and Strategies in Organizing the Free-Trade Movement in Britain* içinde . Indiana: Liberty Fund.

Magnusson, L. (2004). *The Tradition of Free Trade*. London and New York: Routledge.

Moss, L. S. (2010). Ricardian Economics: Reasoning About Counterintuitive Tendencies When System Constraints Are Present. *The American Journal of Economics and Sociology*, *69*, 461-498.

O'brien, R. B. (1910). *John Bright A Monograph*. London: Smith, Elder & CO.

Richardson, S. (2015). Manchester or Midhurst? *Richard Cobden: Ideas and Strategies in Organizing the Free-Trade Movement in Britain* içinde . Indiana: Liberty Fund.

Schumpeter, J. A. (2006). *Capitalism, Socialism And Democracy*. London and New York: Routledge.

Sheppard, E. (2005). Constructing free trade: From Manchester boosterism to global management. *Transactions of the Institute of British Geographers*, *30*(2), 151-172.

Smith, A. (2010). *Milletlerin Zenginliği*. (Haldun Derin, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

Spall, R. F. (1988). Free Trade, Foreign Relations, and the Anti-Corn-Law League. *The International History Review*, *10*(3), 405-432.

Turner, M. J. (1994). Before the Manchester School: Economic Theory in Early Nineteenth-Century Manchester. *History*, *79*(256), 216-241.